

לכה את עבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

גליון תצט
ערש"ק פרשת בחוקותי ה'תשע"ה
(בחור"ט: 5: בהר-בחוקותי)

"ללכת" ולהתעלות ב"חוקות" התורה

בשיטת הרמב"ם בדיני הרמי כהנים

שלבי ההתקדמות בלימוד החסידות

שלושת ימי ההגבלה

אור
החסידות

כולם יודעים מהבעל שם טוב ומהרב המגיד, הספק הוא אם 'זה' הוא 'זה'. הבעל שם טוב הוא הרבי, עלינו לדעת שהרבי שלנו הוא הרבי.

באותו חג השבועות בשעת קבלת התורה הרגישו חסידים את ה"אנכי עומד בין ה' וביניכם" במגיד ממזריטש.

(ספר השיחות ה'תשי"ד [בלה"ק] קכא-קכב)

פתח דבר

בעזרה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת בחוקותי (בחז"ל: בהר בחוקותי), הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את קונטרס 'לקראת שבת' (גליון תצט), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ולפעמים נאמרו הביאורים בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן העניינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,

מכון אור החפידות

של עולם הוא "מציאות" שמשמעה - פירוד, כפי ענין הנפשות, שנאמר בעשו לשון רבים. ואילו יעקב הוא קדושה, יחוד והתכללות ששבעים הם אחד, שבעים נפש, שכן, ההגבלה של קדושה באה מאחדות אמיתית.

ביום ראשון של ימי ההגבלה בשנת תר"מ - המשיך הוד כ"ק אאמו"ר - הייתי ב"יחידות" אצל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק. לאחר שענה לי על ה"יחידות" הפרטית שלי, כיבדני הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק בענין פנימי ששמע מהסבא - הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק "צמח צדק" - שהוד כ"ק רבנו הזקן אמר בסעודת לילה הראשון של חג השבועות תקנ"ז:

שבועות הוא הזמן של מתן תורה והזמן של קבלת התורה. מתן תורה בא על ידי ההכנה של ספירת העומר, שמצותה למימני יומי ולמימני שבועי. הפירוש הפנימי בזה הוא ספירת העומר מצותה להבהיר את הענין של ירדת הנשמה, שמשביעין אותו, תהי צדיק, ו"שובע" פירושו מה שנותנים מלמעלה לכל אחד כוחות לתיקון המדות, זהו ספירת העומר ועל ידי כך - לא על ידי מוחין - מגיעים לגילוי העצמות במתן תורה.

תורה זו זכיתי לשמוע כמה פעמים מהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק בהסברים שונים, אך בכגרות חשים ומרגישים את העונג במה ששמעו בשנות הנעורים.

(ספר המאמרים ה'תש"ט עמודים 173-174)

התוועד אתם רבנו הזקן בשלשת ימי הגבלה - "וגם בך יאמינו"

בשנת תקל"א הי' כבר לרבנו הזקן "מנין" עצמי בויטבסק, אין הכוונה למנין מתפללים, כי אם ל"מנין" - עשרה אברכים - שהיו מקושרים לרבנו הזקן. בויטבסק היו אז מעט יהודים, היא נהפכה לעיר של יהודים רבים אחרי שנת תק"מ ובעיקר אחרי שנת תק"ן.

בין אנשי ה"מנין" של רבנו הזקן, הי' אחד בשם ר' שלמה "לעקאך-מאכער" ("עושה-מזונות") פרנסתו היתה מהכנת מזונות לסעודות מצוה, כחתונה, ברית מילה, פדיון הבן או קישורי תנאים.

והחסיד ר' שלמה סיפר, שבאותה שנה - תקל"א - התוועד אתם רבנו הזקן בשלשת ימי הגבלה, ואמר:

- הקב"ה אמר למשה "הנה אנכי בא אליך בעב הענן וגו' וגם בך יאמינו לעולם", לכאורה מה הכוונה ב"וגם בך יאמינו לעולם", הרי זה כאילו השי"ת משחד את משה. האבן עזרא אומר על כך "והיתה הנבואה בספק אצלם וגם בך יאמינו שאתה נביא". הרמב"ן מפרש דברי האבן עזרא ואומר "כי זרע אברהם לא יסתפקו בנבואה". רבנו הזקן הצדיק את דעת האבן עזרא, אלא באופן אחר, שהספיקות לא היו באמונה של נבואה בעצם, כי אם הספיקות היו אם זה הוא זה, ועל כך באה ההבטחה "וגם בך יאמינו", שידעו שזה הוא זה.

ורבנו הזקן הוסיף:

קובץ זה יוצא לאור לזכות
הני לומדי ותמכי אורייתא, רודפי צדקה וחסד,
ראשונים לכל דבר שבקדושה
ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה
והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו
ולזכות אביהם ה"ה הרב החסיד
ר' מאיר שי'
זאיאנץ
ס. פאולו ברזיל
יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו, תמיד כל הימים

מכון אור החסידות	Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש	Head Office
ת.ד. 2033	1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000	Brooklyn, NY 11213
03-738-3734	United States
Likras@likras.org	(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב חיים דוד (בר"י) וילהלם, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום
חריטונוב, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שווייכה

נדפס באדיבות: The Print House

538 Johnson Ave. Brooklyn, NY 11237 • (718) 628-6700

תוכן העניינים

ה. מקרא אני דורש.....

ונתתי גשמיכם בעתם: בשעה שאין דרך בני אדם לצאת
מביא שני הפירושים בדברי רז"ל אי קאי על כל הלילות או על לילי שבתות, ויבאר דהמעליותא
דפי' הא' הוא בכמות הגשם, והיתרון דפי' הב' הוא בנוגע לבני' שלא ירדו הגשמים עליהם
(עי' לקוטי שיחות חיי' שיחה ד' לפר' עקב)

ט. פנינים.....

עיונים וביאורים קצרים

י. יינה של תורה.....

"ללכת" ולהתעלות ב"חוקות" התורה
כיצד "עמלים" בתורה, ומהו סוג זה בלימוד התורה, אשר יכונה בשם "חוקותי"? / כיצד
ניתן ללמוד התורה באופן של חוקה, ללא הבנה? / כיצד שייך להתאחד עם התורה בבחינת
"חקיקה"? / ביאור מהות ענין העמל שבתורה והדרך להתעלות וללכת בה מחיל אל חיל
(עי' לקוטי שיחות חיי' שיחה ג' לפר' בהר)

טו. פנינים.....

דרוש ואגדה

טז. חידושי סוגיות.....

בשיטת הרמב"ם בדיני הרמי כהנים
יפלפל בקושיות המנחת חינוך דהרמב"ם שינה הרבה מן הש"ס ולכאור' חידש בזה נגד הדין דאין
כהנים מחרימין / יעמיק בכוננת לשונות הרמב"ם לאיזה שדה נתכוון, ושיטתו בהא דאין כהנים
מחרימין / יסיק ע"פ דברי החינוך בביאור יסוד דין חרמין, דשאני נכסי כהן מנכסי ישראל בעצם,
ובזה מתורצים דברי הרמב"ם כולם
(עי' לקוטי שיחות חיי' שיחה ד' לפר' שנתנו)

כג. תורת חיים.....

שלבי ההתקדמות בלימוד החסידות

כה. דרכי החסידות.....

שלושת ימי ההגבלה

דרכי החסידות

שיחות כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ מליובאוויטש
וצוקללה"ה נבנ"מ זי"ע
ואגרות קדשו בענייני עבודת השי"ת

שלושת ימי ההגבלה

הימים שלפני קבלת התורה, הם ימי הגבלה. ימי ההגבלה הם גם כן ימי ספירה
ככל ימי ספירת העומר, אך שלשה ימים אלה הם ימי הגבלה, אלה הם ימים של
התכללות הגבלה וקדושה

ההגבלה במוחין, ההגבלה במדות, ההגבלה ברצון ועונג

לפני כל חג יש ערב החג. ערב החג משמש כהכנה לחג. הרי מובן שההבדלים בימים
הטובים ישנם גם בערכי הימים הטובים. ההקדמה של ערב החג היא כמו ההקדמה
לספר, שההקדמה עצמה היא ספר.

... לפני חג השבועות ישנם שלשת ימי ההגבלה. ימי ההגבלה הם בשלשה דברים
עיקריים: א) ההגבלה במוחין. ב) ההגבלה במדות. ג) ההגבלה ברצון ועונג. ההכנה
הפנימית לקבלת התורה תלוי' בעבודת ההכנה בשלשת ימי ההגבלה.

(ספר השיחות חיי' שיחה [המתורגם ללח"ק] עמ' קכד-קכה)

ימים של התכללות הגבלה וקדושה

ביום ראשון ג' סיון תרנ"ה הייתי ב"יחידות" אצל הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק, אחרי
שענה לי על עניני הפרטי, אמר:

היום הראשון של ימי ההגבלה, הימים שלפני קבלת התורה, הם ימי הגבלה. ימי
ההגבלה הם גם כן ימי ספירה ככל ימי ספירת העומר, אך שלשה ימים אלה הם ימי
הגבלה, אלה הם ימים של התכללות הגבלה וקדושה. ההגבלה בעולם היא "יש", ו"יש"

להמשיך בלימוד דוקא באופן הפשוט עד שיגדל ויקבץ יותר ידיעות בהעניינים.

מפעם לפעם נכנסים בעומק יותר ובפרטיות יותר

ועל דרך זה הוא ג"כ בלימוד התורה שבע"פ, כשלומד בפעם הראשונה את המשנה הנה לא לבד שאין לומדים עם תוספות אלא גם בלא רש"י ולא את הדיוקים שהגמרא מדייקת בהמשנה, והיפך השכל הוא לעשות אחרת, וכהוראת חז"ל ליגרס אינש והדר ליסבר, עיי"ש בהסוגיא (שבת סג, א. וכן בשלהי ברכות וע"ז יט, א). אשר אפילו לבעלי שכל ובעלי ידיעה רחבה בערך להליסבר שלהם צ"ל הענין דלמיגרס יותר ויותר, ומזה מובן שגם בלימוד תורת החסידות צ"ל באופן כזה דוקא, שבפעם הראשונה קולטים כללות הענין אחרי כן לומדים אותו בשטחיות ומפעם לפעם נכנסים בעומק יותר ובפרטיות יותר.

ואף שמוכן שגישה האמורה קלה יותר שתהי' אצל ילד קטן בשנים מאשר אצל לומד תורה זה כמה שנים אבל כנ"ל גם להם נאמר הכלל דלמיגרס והדר ליסבר וגם בהם נאמר החיוב הקדמת נעשה לנשמע, שרק באופן כזה קבלו ישראל ומתקיימת תורתם (שבת פח, א).

לשאול דעת בקי בחלק תורה זו

מובן שבאם אפשר לילך אצל הבקי בלימוד תורה זו, יש לשאלו לפרטי הדיוקים אפילו בהתחלת הלימוד שבכלל אז יקל הלימוד יותר אבל כנ"ל לא זו הדרך אפילו אם הבקי יוכל להסביר הדיוקים ע"י העניינים שבהם הורגלו.

כדי להקל לימודם בתניא אפילו במצבם שרק לעתים רחוקות יש להם האפשרות לשאול דעת בקי בחלק תורה זו, מהנכון שילמדו תחלה בתניא את אגרת התשובה, ואח"כ שער היחוד והאמונה ורק אח"כ חלק ראשון של התניא, וכן ילמדו את הקונטרס ומעיין וספר דרך מצותיך לאדמו"ר הצמח צדק, אשר כתוב הוא בסגנון יותר רגיל ובמדה מסוימה כל ענין מבואר בפני עצמו, וביחד עם הגישה הנ"ל תקותי שבמשך זמן קצר יראו פרי טוב בעמלם בלימוד חלק זה בתורה הק' ויקוים בהם טעמו וראו כי טוב ה' שהרי אורייתא וקוב"ה כולא חד, וסתים דאורייתא מכוון לסתים דקוב"ה (זח"ג עג, א).

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

(אגרות קודש חס"ו עמ' רצב ואילך)

מקרא אני דורש

ונתתי גשמיכם בעתם:

בשעה שאין דרך בני אדם לצאת

מביא שני הפירושים בדברי רז"ל אי קאי על כל הלילות או על לילי שבתות, ויבאר דהמעליותא דפי' הא' הוא בכמות הגשם, והיתרון דפי' הב' הוא בנוגע לבנ"י שלא ירדו הגשמים עליהם

בריש פרשתנו: "אם בחוקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם. ונתתי גשמיכם בעתם וגו'". ומפרש רש"י:

"בעתם – בשעה שאין דרך בני אדם לצאת, כגון בלילי שבתות".

והנה, מקור דברי רש"י הוא במדרשי רז"ל על אתר (תורת כהנים ומדרש רבה. ועוד); אלא שבמדרשים מצינו פירוש נוסף, והוא ש"בעתם" קאי (לא רק על לילי שבתות, אלא) על **לילות בכלל**.

וכן איתא בויקרא רבה (פלה, י): "... ונתתי גשמיכם בעתם – בלילות. בימי הורדוס המלך היו גשמים יורדין בלילות; בשחרית נשבה הרוח, נתפזרו העבים, זרחה החמה, נתנגבה הארץ. והיו פועלים יוצאים ועוסקין במלאכתן, ויודעין שרצון אביהם שבשמים מעשיהם.

דבר אחר: ונתתי גשמיכם בעתם – בלילי שבתות. מעשה בימי שמעון בן שטח וכימי שלומציון המלכה שהיו גשמים יורדים בלילי שבתות, עד שנעשו חטים ככליות ושעורים

תורת הימים

מכתבי עצות והדרכות בעבודת השי"ת
בחיי היום יום

שלבי ההתקדמות בלימוד החסידות

מכתב אודות דרך הלימוד בתורת החסידות שצ"ל כמו הלימוד בשאר חלקי תורתנו, שתחילה קולטים כללות הענין, ורק לאחר"ז נכנסים לעומק הענין

לפלא מפני מה בלימוד התניא משנים הם מאופן לימוד של שאר חלקי תורתנו

במענה על מכתבם מ . . בו כותבים אודות הקישויים שפגשו בלימוד ספר התניא קדישא.

וכבר מלתי אמור לכמה מהשואלים בכגון דא, אשר לפלא מפני מה בלימוד התניא משנים הם מאופן לימוד של שאר חלקי תורתנו, ולאחרי זה תמהים על הקישויים שפוגשים בזה.

וכוונתי, כשנגשים ללימוד תורה שבכתב חומש, משנה וגמרא, פשוט ומובן שבלמוד ויקרא ובראשית אין מבארים להמתחיל פירוש רש"י ועאכו"כ פירושי שאר המפרשים, כ"א מוסרים לו תוכן הכתוב בכלל ופירוש האמור כפשוטו בפשטות הכי גדולה, ואפילו אם תלמיד חכם הוא וישאל למה האל"ף קטנה דלא כשאר האותיות ושאר הדיוקים כיו"ב שרש"י ומפרשי התורה מתרצים אותם בפירושיהם, יאמרו לו שעוד חזון למועד, ושלא ידרוש בהתחלת הלימוד שיבארו לו את כל זה, אף שהקושיא אמיתית היא, ועליו

כגרעיני הזיתים ועדשים כדינרי זהב וכו"ו.

הרי שהמדרש הביא את שני הפירושים, פירוש אחד שקאי על לילות בכלל ("שאו כולם ישנים בבתיהם ואין הגשמים מזיק להם" – פי' מהרד"ו), ופירוש שני שקאי רק על לילי שבתות.

ויש לעיין בטעמו של רש"י שצמצם והגביל את פירוש "בעתם" דוקא ל"לילי שבתות", ולא הביא את הפירוש שקאי על "לילות" בכלל.

ב. והנה כעין לשון הכתוב כאן – "ונתתי גשמיכם בעתם" – ידועה הלשון מהפרשה השני' דקריאת-שמע (עקב, יא, יד): "והי' אם שמוע תשמעו אל מצוותי . . ונתתי מטר ארצכם בעתו וגו'".

והנה, אף שבפירושו כאן סתם רש"י שהכוונה ל"לילי שבתות" דוקא (כנ"ל ס"א), הרי שם מאריך רש"י ומביא גם את הפירוש שקאי על "לילות" בכ"ף; ואדרבה – פירוש זה ("בלילות") מביא רש"י שם כפירוש ראשון ועיקרי, ואילו את פירושו כאן ("בלילי שבתות") הוא מביא בתור פירוש שני בלבד. וז"ל:

"בעתו – בלילות, שלא יטריחו אתכם. דבר אחר: בעתו, בלילי שבתות, שהכל מצויין בבתיהם".

והדבר פלא, דכיון שבשני הכתובים נאמרה לשון שווה (לכאורה), למה ישתנה "פשוטו של מקרא" ?!

ג. ויש לומר בזה, ובהקדים הברור בפברא – איזה משני הפירושים הוא המסתבר יותר, האם "לילי שבתות" או "לילות" בכלל.

וכד דייקת, יש מעלה בכל אחד מהפירושים:

הפירוש "לילי שבתות" מסתבר יותר מצד מניעת הטירחא לבני ישראל. כי, במשך השבוע יש אנשים הטרודים בעסקיהם ויוצאים מביתם גם בלילה, ודוקא ליל שבת הוא הזמן "שאינ דרך בני אדם לצאת" כלל – כך שבוודאי מעדיפים בני ישראל שהגשמים ירדו רק בלילות שבת ולא בלילות אחרים;

אמנם מצד סדרי הטבע, מסתבר יותר הפירוש שהגשמים ירדו "בלילות" בכלל, שאז זו כמות גדולה של גשמים המספיקים להארץ – מה שאין כן אם הגשמים יורדים רק "בלילי שבתות", הרי לכאורה זהו גשם מועט מידי שבביל צורך הארץ.

ד. ומעתה יש לבאר הטעם שבכל מקום העדיף רש"י פירוש אחר – שהוא מיוסד בההבדל שבתוך לשונות הכתובים עצמם:

בפ' "והי' אם שמוע" נאמר "ונתתי מטר ארצכם (בעתו)", ואילו כאן נאמר "ונתתי

היא להם", כי אם (מצד החיוב -) להיותה שדה חרמו, היינו שכבר חל עלי' שם חרם, שהיתה בשדה זו האפשריות דחרם כנ"ל, ובמילא אף לאחר כניסתה לרשות הכהן אין שדה זו נעשית כאחוזתו ו"כשוכן בבית אדוניו". ולפיכך "אם החרימה היא מוחרמת מיד".

ובזה יעלה יפה סדר ה' הללו ברמב"ם, דלכאורה הדין דהלכה ו' בכהן שהיתה לו שדה חרם (וכן תחילת הלכה ז') היו צריכים להכתב אחר הדין דהלכה ז' ד"קרקע כו' של כהנים אינם מחרימין אותן", שבהמשך לזה הו"ל להזכיר דאינו כן בכהן שהיתה לו שדה חרם אלא זה האחרון יכול להחרים. אבל לפי דברינו אתי שפיר, כי הא דשדה חרם של כהן שהכהן יכול להחרים אינו (רק) מצד המיעוט שאינו אחוזת עולם (ובמילא יכול להחרמו), אלא מצד החיוב, כנ"ל, ולהכי בא הדבר כהמשך לה' שלפניו דהוי כמו ישראל שהחרים חרמי כהנים.

ומעתה יתבאר השינוי בין ההיקש שבש"ס "מה שדה אחוזה של ישראל יוצאת מתחת ידו ומתחלקת לכהנים אף שדה חרמו יוצאת מתחת ידו ומתחלקת לאחיו הכהנים"¹⁶, להלימוד שהביא הרמב"ם

16 וכ"כ הרמב"ם לעיל (פ"ד הכ"ג) לענין המקדיש שדהו ופדה אותה כהן מיד ההקדש. עיי"ש.

מהאי קרא - דהש"ס הלימוד הוא לענין שאינה נשאר שלו אלא מתחלקת לאחיו הכהנים¹⁷, ואילו הלימוד שברמב"ם הוא "ששדה חרמו לו כשדה אחוזה לישראל שאם החרימה היא מוחרמת מיד", היינו שחל עלי' שם חרם וה"ה יוצאת מרשותו (ונעשית קדושה בקדושת הגוף (עיי' תוד"ה דת"ר שם כח, ב)).

ומקורו של הרמב"ם לסברא זו הוא ממסקנת הש"ס בסוגיין¹⁸, דהכי אמרינן: "איצטריך סד"א הואיל וכתוב כי אחוזת עולם הוא להם הא נמי אחוזתו היא קמ"ל אחוזתו אחוזתו אין חרמו לא", פירוש, דבעינן בעיקר לשלול שאין חרמו נעשית אחוזתו, ובמילא חל על זה הדין והשם דחרם¹⁹.

17 ובוה י"ל דקמ"ל דשייך לכל השבט, וראה תוד"ה מי ומי. ולהעיר מתירוץ רמי בר חמא שם כו' הואיל וכתוב ואיש את קדשיו כו'. וראה פרש"י שם. ובפרש"י שם כט, א ד"ה שהקדיש: ועכשיו שאני מוחזק בה כו'.

18 וצ"ע מה שהרדב"ז וקרית ספר להרמב"ם כאן העתיקו רק התחלת הלימוד מקיש שדה חרמו לשדה אחוזה, ולא המסקנא דאר"נ.

19 וצריך לומר דלהרמב"ם ה' הגירסא בגמרא "מנין לכהן שהחרים" במקום "שהקדיש", וכמ"ש בלקוטי ה' (ובת תורה) להחפץ חיים בערכין (כח, א), אי נמי י"ל שמפרש מ"ש בגמרא "שהקדיש" דהיינו "שהחרים" שדה חרמו. ודוחק. וצ"ע.

גשמיכם (בעתם)". והיינו - בפ' "והי' אם שמוע" ברכת המטר מתייחסת היא להארץ של בני ישראל, "מטר ארצכם", ואילו בפרשתנו מתייחסת ברכת הגשמים לבני ישראל עצמם, "גשמיכם".

ולפיכך:

בפרשתנו, כאשר ברכת הגשמים מכוונת בעיקר לבני ישראל עצמם, "גשמיכם" - באה הברכה בזמן הטוב ביותר עבור בני ישראל עצמם, כאשר יהודים נמצאים בבית ואין דרכם לצאת החוצה; ולכן מפרש רש"י "בשעה שאין דרך בני אדם לצאת, כגון בלילי שבתות".

אבל בהכתוב שם, שהברכה היא בעיקר להארץ, "מטר ארצכם" - מפרש רש"י את הברכה לפי גדר הארץ, ומצד גדר הארץ אינו מסתבר שיספיקו הגשמים של "לילי שבתות" בלבד, ולכן מעדיף רש"י לפרש שהכוונה "בלילות" בכלל.

והבדל זה מתאים להבדל הכללי שבין תוכן הפרשיות:

בפ' "והי' אם שמוע" מדובר על מצב שבו בני ישראל מקיימים רצון ה' לפי שורת הדין - "והי' אם שמוע תשמעו אל מצוותי אשר אנכי מצוה אתכם גו'"; ולכן, אף שזוכים ישראל לברכה ה', הרי שברכה זו באה לפי שורת הדין ובהתאם לחוקי הטבע, ולכן צריכים לגשמים של "לילות" בכלל.

אך בפרשתנו מדובר על מצב שבו יהודים מקיימים רצון ה' מתוך התאמצות יתירה לפני משורת הדין - וכלשון רש"י בתחילת הפרשה: "אם בחוקותי תלכו. שתהיו עמלים בתורה", יותר מהחיוב (וראה בארוכה לקוטי שיחות ח"י ע' 314 ואילך) - ולכן גם ברכת הקב"ה באה באופן שלמעלה מדרך הטבע, עד כדי כך שהגשמים של "לילות שבת" לבדם מספיקים הם לכל צרכי הארץ.

[בפ' "והי' אם שמוע", כיון שהברכה היא בעיקר להארץ, "מטר ארצכם", לכן היא באה לפי גדר הארץ הטבעית, ולכן גם בברכה יש הגבלות טבעיות, ואי אפשר להסתפק בגשמים של לילות שבת בלבד, אלא יש צורך בגשמים של הלילות בכלל];

אולם בפרשתנו, כאשר הברכה מתייחסת לבני ישראל, הרי שהיא אינה מוגבלת בדרכי הטבע דוקא, ולכן יש אפשרות שאפילו זמן מועט של גשמים ("לילי שבתות") יספיק.

ה. ליתר ביאור:

מבואר במפרשים (קרבן אהרן לתורת כהנים. נעתק בצידה לדרך על רש"י כאן), שברכת נתינת הגשמים "בעתם", ענינה הוא "בעת אשר לא יהי' עת זמן לדבר אחר אלא להם לבר... לא ירדו בעתות אשר אתם צריכים אליהם ללכת בדרכים, אלא בעת שלא יהי' אלא 'עתם' להם לחוד". כלומר: הגשמים ירדו בזמן המיוחד להם ("עתם"), שאין עוד מי שהולך אז בדרכים אלא הגשמים לבד הם ש"הולכים" אז.

אמנם בזה גופא אפשר לומר בשני אופנים, ובוזה הוא ההבדל בין שני הכתובים:

בפרשתנו, כיון שהברכה מכוונת היא לישראל עצמם ("גשמית"), הרי ה"בעתם" של הגשמים תלוי בבני ישראל בכלל, בכ"ע עניניהם. הגשמים באים רק כאשר אין דרכם של בני ישראל לצאת בכ"ע, אלא הגשמים לבדם הם ש"הולכים" אז בחוץ - "בלילי שבתות";

אולם בפ' "והי' אם שמוע", כאשר הברכה שייכת היא להארץ של בני ישראל ("מטר ארצכם"), אז ה"בעתו" של הגשמים (אינו תלוי בכ"ע עניניהם של בני ישראל, אלא) נקבע לפי עבודת הארץ ש" בני ישראל: כיון שבמשך היום עובדים בני ישראל בשדותיהם [וכמסופר לגבי יעקב אבינו (ויצא ל, טז): "ויבוא יעקב מן השדה בערב"], לכן המטר אינו יורד אז, שלא להפריע בעבודת הארץ - ולכן יורד המטר "בלילות" בכלל, כאשר בלאו-הכי מפסיקים את עבודת הארץ והולכים לנוח בבתיהם.

[כלומר: הא פשיטא שהברכה "ונתתי מטר ארצכם בעתו" מכוונת אל בני ישראל ולא להארץ עצמה, שהרי להארץ אין נפקא מינה מתי יורד המטר; אבל כיון שכללות הברכה מתייחסת ל"מטר ארצכם", לכן גם הברכה לבני ישראל היא כפי שהם קשורים עם עבודת האדמה, ולא בהתאם למצבם של בני ישראל כשלעצמם. ודו"ק].

אמנם אעפ"כ ממשיך שם רש"י ומוסיף - בתור פירוש שני - ש"בעתו" קאי על "לילי שבתות שהכל מצויין בבתיהם"; ויש להאריך בזה אך אין כאן מקומו, ויתבאר בעז"ה בעת לימוד פרשה זו (בפ' עקב).

שהחרימו דיוצא מרשותו ויהי' קודש¹⁴?

ובאמת יש לבאר החילוק בזה, דנכסי ישראל מאחר שהיותם שייכים לחלק השי"ת אינו ענין בהם גופא ומצדם אלא מצד הישראל, דמה שקנה עבד קנה רבו, להכי אע"ג דלא חל התוכן דחרם (היפך הברכה) על הנכסים גופייהו, אלא נעשים הם קודש ע"י מעשה החרם, מ"מ מאחר שמה שהתורה מוציאה השדה מרשותו הוא בסיבת "כוונת המחירים" ו"חפצו" (חפץ הלב) שהוציאו בפיו והשתמש עליו בשיון של חרם, אשר מצד הנכסים כ"שעצמם הי' אפשר שיחול הדבר - אזי חל עכ"פ שם חרם על השדה, ונעשה היפך הברכה בנכסים אלה בנוגע להמחירים, שיוצא הנכס מרשותו ("וישוב לרשות אדונו ויהי' קודש"). וכן הוא גם בפשטות הדברים ממש, שקרוי' שדה זו שדה חרם. משא"כ בכהנים ולוים, שהנכסים עצמם הוו "כשוכן בית אדונו מקום הברכה והחסד והטוב וכל אשר יש לו להשי"ת הוא", אי אפשר בנכסיהם שיחול אפילו שם חרם בנוגע להכהנים והלוים ויגרום הדבר שיצאו מרשותם.

ומעתה, כיון שהא דאין הכהנים מחרימין הוא מחמת שאי אפשר כלל שיחול על אחוזתם שם חרם, הלכך כהן שהגיעה לידו שדה חרם של ישראל, אשר על נכס זה מצד עצמו שפיר הי'

14 ולהעיר מקושיות הרא"ש (הובאו בשטמ"ק ערכין כח, א. אות ז) על הדין שהכהנים אין מחרימין משום שהחרמים שלהם - "מאי נתינת טעם הוא זה מ"מ יהא חרם וימעלו בו עד שיאמר אני רוצה לזכות בו כו".

יכול לחול שם חרם - שוב יכול לחול על השדה שם חרם אף לאחר שנכנסה לרשות הכהן¹⁵. והסברת הענין בזה, דהשינוי מרשות ישראל לרשות הכהן אינה משנה עצם השדה שתהא "כשוכן בית אדונו השי"ת". והוא הדין שדה של ישראל שזכה בה (הכהן) אחר היובל, שאחוזת זו לא היתה "כשוכן בית אדונו", ובמילא היתה בה האפשריות שתהא נחרמת ע"י הישראל, ולהכי עומדת במקומה אפשריות זו גם משבאה השדה ליד הכהן. ועיין בלח"מ (שם ה"ז): "וכן נקטה כשדה החרם מאי דקאמרה הברייתא כשדה שיוצאה לכהנים והכל אחד".

וזהו שהשמיענו הרמב"ם "שנאמר לכהן תהי' אחוזתו מלמד ששדה חרמו לו כשדה אחוזת לישראל שאם החרימה היא מותרת מיד", ר"ל דהשדה יש עלי' דין כשדה אחוזת לישראל ולא כאחוזתו של כהן. פירוש, דמה ששדה החרם או שדה שזכה בה אחר היובל מותרות הן, אין טעמו כ"כ (מצד השלילה -) מחמת שאינה אחוזתו שנאמר עלי' "אחוזת עולם

15 ואע"ג דאמרינן (ערכין כט, א. רמב"ם שם ה"ה) "חרמי כהנים כל זמן שהן בבית בעלים הרי הן הקדש" * לכל דבריהם (שאסורין בהנאה ומועלין בהן (רבינו גרשום ערכין שם)) שנאמר כל חרם בישראל קדש קדשים הוא לה' נתנו לכהן הרי הן כחולין לכל דבריהם שנאמר כל חרם בישראל לך יהי', כשאר ממונו של כהן (פרש"י שם), שיהיו מותרים אפי' לזרים (רדב"ז לרמב"ם שם). וראה פרש"י בכורות לב, סע"א.

* כ"ה ברמב"ם כאן. ובברייתא (ערכין כט, א ובכורות לב, סע"א) כהקדש. אבל בכורות שם לפנ"ז: אי בי בעלים הקדש ניהו.

בנינים

עיונים וביאורים קצרים

בין 'פונה' ל'אפנה'

ופניתי עליכם והפירתי אתכם

אפנה מכל עסקי לשלם שכרם
(כו, ט. רש"י)

להלן בפרשת הקללות (כו, יז) כתוב "ונתתי פני
בכם ונגפתם לפני אויביכם גו'" ופירש"י "פונה
אני מכל עסקי להרע לכם".

ויש לדייק, בדברכות כתב רש"י "אפנה מכל
עסקי" לשון עתיד, ובקללות "פונה" לשון הווה.
וכן באחרי (יז, י) כתיב "ונתתי פני בנפש האוכלת
את הדם", ובקדושים (כ, ג) כתיב "ואני אתן את
פני באיש ההוא והכרתי גו'", ובשניהם כתב רש"י
"פונה אני מכל עסקי" לשון הווה. ויש לעיין
בטעם השינוי.

ויש לומר בזה, דהנה לשון עתיד מתפרש על
דבר הנמשך ו"הווה תמיד" (ראה רש"י בשלח טו, א
ד"ה או ישיר), משא"כ לשון הווה מתפרש רק על
אותו הרגע בו מתקיים הדבר.

ועפ"ז יובן החילוק בלשונות רש"י בין הברכות
לקללות:

דהנה ידוע מאמר רז"ל (סוטה יא, א) "מרובה
מדה טובה ממדת פורענות", ולכן בנוגע לקללות
נקט רש"י בכל המקומות את הלשון "פונה" לשון
הווה, דהיינו, שהפני' כדי להרע לבני ישראל היא
רק לרגע אחד בלבד. משא"כ בברכות נקט "אפנה"
לשון עתיד, דהיינו שפניית הקב"ה להיטיב ולשלם
לבני ישראל הוא דבר "ההווה תמיד".

(עי' לקוטי שיהות חי' עמ' 326)

שתהיו עמלים בתורה

אם בחוקותי תלכו ואת מצוותי תשמורו

יכול זה קיום המצוות, כשהוא אומר ואת מצוותי
תשמרו הרי קיום המצוות אמור, הא מה אני מקיים
אם בחוקותי תלכו שתהיו עמלים בתורה
(כו, ג. רש"י)

הקשו המפרשים (גור ארי', דברי דוד, משכיל
לדוד, ועוד): מניין ההכרח בפשטות הכתובים
לפירוש זה, שהכוונה ב"בחוקותי תלכו" היא
ללימוד התורה מתוך עמל דוקא, ולא לכללות ענין
לימוד התורה.

ויש לבאר בפשטות, דכיון שלימוד התורה
הוא מצוה ככל תרי"ג מצוות התורה, הרי לימוד
התורה כלול בהמשך הכתוב "ואת מצוותי
תשמורו", ומכאן ההכרח לומר שמדובר באופן
מיוחד בלימוד התורה שאינו כלול במצוות תלמוד
תורה מצ"ע.

וע"כ צ"ל שמדובר בהוספה באיכות הלימוד -
"שתהיו עמלים בתורה".

(עי' לקוטי שיהות חי' עמ' 313 ואילך)

ומתחלקת לכהנים" (והיקש זה הביאו
הרמב"ם לעיל (פ"ד הכ"ג) ולא כאן), היינו
דילפינן שדה חרמו משדה אחוזה של
ישראל שפדאה הכהן מן ההקדש וכי הכי
דהתם השדה אינה שלו ויוצאת מתחת
ידו "אף שדה חרמו יוצאת מתחת ידו"¹⁰,
ואילו הרמב"ם הכא הזכיר ההיקש בלשון
הפוכה, "מלמד ששדה חרמו לו כשדה
אחוזה לישראל", היינו שנקט בדוקא
בסגנון שמשמעו דבעלות הכהן על שדה
חרמו שוה היא לבעלות שדה אחוזה¹¹
לישראל שיכול הוא להחרימה.

ג

יסיק בדרך מחודשת ע"פ היסוד שב'
החינוך דיני חרמות, דשאני נכסי כהן
מנכסי ישראל בעצם, ועפ"ז יתורצו כל
הדינים שהזכיר הרמב"ם ומקורם בש"ס

והנראה לבאר ביאור חדש ויסודי בכל
זה, עפמש"כ החינוך¹² (מצוה שנו) בשורש
מצות דיני חרמין, וז"ל: לפי שישאל הוא

העם אשר בחר הא-ל לעבודתו ולהכיר
שמו, והם אינם תחת ממשלת המזלות
אשר חלק השי"ת לעמים מן האומות, אבל

10 וכן נמי במסקנת הגמרא בסוגיין, דרשת רב
נחמן קמ"ל אחוזתו אין חרמו לא, דלפרש"י ותוס'
בשמעתין היינו דחרמו לא הוי כאחוזה ליגאל
לעולם.

11 וראה לשון הרמב"ם לעיל פ"ד הי"ט: "ותהי'
אחוזה להם". ושם סוף הלכה כ': "תחזור לכהנים
כאילו הם בעלי".

12 וכבר נודע שברוב העניינים ככולם אויל
החינוך בשיטת הרמב"ם.

הם תחת ידיו של הקב"ה מבלי אמצעות
מלאך ומזל וכמ"ש כי חלק ה' עמו יעקב
חבל נחלתו כו', לא תנוח בהם רק טובה
ושפע ברכה ורוח נדיבה וטהרה תסמכם.
וההפך, והיא המארה והחרם, על אויביהם
ושונאיהם של ישראל. וע"כ כי יקצר רוח
אחד מהם ויוציא מפיו לשון קללה וחרם
על ממונו וקרקעותיו שהם תחת הברכה,
הודיעו הכתוב שאי אפשר לו להוציאו
מרשות המבורך לרשות אחר, לפי שכל
אשר לישראל שהם חלק השי"ת, לו הוא,
ומה שקנה עבד קנה רבו. אבל מ"מ אחר
שידענו באמת כי כוונת המחריים להוציא
אותו דבר מרשותו, ראוי להשלים חפצו
וישוב לרשות אדוניו¹³ ויהי קודש כו'.
ומזה השורש הוא שאמרו רז"ל שכל אשר
ללוים ולכהנים, בין קרקע בין מטלטלין,
אין מחרימין אותן. כלומר שאפילו אמר
הכהן או הלוי על שדהו שיהי חרם, אינו
נתפס כלל כי הוא כשוכן בית אדוניו,
מקום הברכה והחסד והטוב, וכל אשר יש
לו, להשי"ת הוא, ובתוך הברכה אין מקום
לחרם חלילה. ע"כ.

אכן, לכאורה אינו מובן מאי שנא
ישראל שיכול להחרים וכהן ולוי אין
מחרימין, דהא בודאי אף בישראל אין
מקום לחרם חלילה", כמו שכתב לעיל "אי
אפשר לו להוציאו מרשות המבורך לרשות
אחר" אלא ש"אחר שידענו באמת כי כוונת
המחריים להוציא אותו דבר מרשותו ראוי
להשלים חפצו וישוב לרשות אדוניו ויהי'
קודש", ואמאי לא נימא הכי גם ככהן ולוי

13 השי"ת (כנ"ל) - וכדלקמן "כשוכן בית
אדוניו".

גינה של תורה

"ללכת" ולהתעלות ב"חוקות" התורה

כיצד "עמלים" בתורה, ומהו סוג זה בלימוד התורה, אשר יכונה בשם "חוקותי"? / כיצד ניתן ללמוד התורה באופן של חוקה, ללא הבנה? / כיצד שייך להתאחד עם התורה בבחינת "חקיקה"? / ביאור מהות ענין העמל שבתורה והדרך להתעלות וללכת בה מחיל אל חיל

◇ ◇ ◇

כריש פרשתנו מבטיחה תורה: "אם בחוקותי תלכו גו' ונתתי גשמיכם בעיתם וגו'". עבודה זו שעלי' מבטיחה התורה שפע גשמי ורוחני מכל בכל כל, עבודה רמה ונישאה היא, ויש ליתן את הדעת באופן עבודה זו, לדקדק במילותי' של תורה, ולברר מה הם "חוקותי", והיאך "הולכים" בהם.

בכללות העבודה ד"חוקותי", מביא רש"י מדברי הספרא על אתר: "שתהיו עמלים בתורה". אין הכוונה ב"חוקותי" לקיום המצוות בכלל, שהם נמנו כסיפא דקרא "ואת מצוותי תשמרו ועשיתם אותם", אלא ללימוד התורה באופן מיוחד, שיהא האדם "עמל" בה.

ועדיין יש לחפש ולחקור הרבה אחרי עבודה זו, כיצד זה "עמלים" בתורה, ומהו סוג זה בלימוד התורה, אשר יכונה בשם "חוקותי".

לקראת שבת

יט

הרמב"ם להקדים דוקא הא ד"כהן שהיתה לו שדה חרם", ויתר על כן בסיום לשונו גבי הלימוד מקרא שהזכיר רק "מלמד ששדה חרמו לו" ולא האופן האחר הנ"ל. ומה שכנראה הטעם לזה הוא כיון שהלימוד הוא מקרא דאיתמר בי' "כשדה חרם לכהן תהי' אחוזתו"⁴ - עדיין אין בזה ביאור, ואדרבה דבר זה עצמו טעמא בעי, כי מהא גופא דילפינן לדין זה מהאי קרא אף שבאמת הוא הדין נמי בשדה אחוזה שזכה בה אחר היובל, מוכחא מילתא דעיקר הדין הוא דוקא בשדה חרמו, ודרוש ביאור וסברא בזה.

והנה, לענין הקושיא דלעיל מגופא דדינא דכהנים אין מחרימין, הי' נראה ליישב בפשטות⁵:

הרמב"ם ס"ל דהא דכהנים אין מחרימין הקרקעות אינו מגזירת הכתוב סתם שגזר הכתוב דין על הגברא שהכהנים לא נאמר בהם דין חרמים כלל (וכ"ה דעת המנחת חינוך), אלא הוי דין בהחפצא דנכפי הכהן. וסברא זו מדוייקת היטב בהדגשת לשון הרמב"ם ששינה בו מן הש"ס לבאר שיטתו זו, דבמתני' נקט להאי דינא בלשון "הכהנים והלויים אין מחרימין", ואילו הרמב"ם נקט "קרקע או מטלטלין של כהנים אינם מחרימים אותן".

ולבאר טעם שיטה זו המשיך הרמב"ם

איברא, דאף בהאי תירוצא אין מזור, כי לפי זה נמצא דהא דרשאי הכהן להחרים אינו משום שהויא שדה חרמו, אלא מטעמא דאין היא אחוזתו, היינו שאינה "אחוזת עולם" שלו. ואי הכי לא הו"ל להרמב"ם להדגיש ("כהן שהיתה לו) שדה חרם", כי אם הי' לו להורות בלשונו דקאינן בקרקע שאינה אחוזת עולם לו, כגון "כהן שהיתה לו שדה שזכה בה (מישראל)" או כיוצא בזה.

ואף בגופא דהאי סברא שחרם כהן חל בשדה שאינה אחוזתו ממש - צ"ע, דהא הלימוד בהיקש "שדה חרמו" ל"שדה אחוזה" הביאו הרמב"ם בתוכן הפכי מכפי שהובא בש"ס, דבש"ס אמרו "מקיש שדה חרמו לשדה אחוזה של ישראל מה שדה אחוזה של ישראל יוצאת מתחת ידו

(6) וכ"ה בש"ס שם בטעם דלויים אין מחרימין, משא"כ בכהנים. וראה לחם משנה לרמב"ם כאן.

(7) כ"ה ברמב"ם לפנינו. ובכתוב נאמר "להם".

(8) ראה פרש"י ערכין כה, ב ד"ה ת"ל לכהן.

(9) וראה בקרית ספר כאן.

(4) ולהעיר שהרמב"ם כאן לא הביא מהכתוב את הלשון "כשדה חרם".

(5) להעיר מצפנת פענח הנ"ל (לו, א): וזה דוחק לומר דהך והחרימה כו' ומשום דס"ל כו'. עיי"ש.

אבל לא נזכר כלל ועיקר דילפינן נמי "שאם החרימה היא מוחרמת מיד".

ובשלישית הק' המנ"ח, דאף לישני דהרמב"ם בריש ההלכה "שזכה בה אחר היובל" אין מובן כלל מאי שיאטי' דיובל הכא, שהרי אין בין יובל ובין חרמי הנהנים ולא מידי, ולעולם כהן זוכה בחרמים, בין לפני היובל בין ביובל ובין אחר היובל, וכדפסק נמי הרמב"ם גופי' בהלכה דלעיל מיני' (ה"ה) שחרמי הנהנים "הרי אלו ניתנן לכהן שבאותו משמר בשעה שהחרימם".

ולפום ריהטא הי' מקום לתרץ דברי הרמב"ם, וכדמשמע נמי מהמפרשים (עיין היטב בצפ"נ לרמב"ם שם פ"ד הי"ט), דנימא (כנזכר כבר) דב"והחרימה" דהכא לא נתכוין הרמב"ם לחרמי הנהנים אלא חרם לבדק הבית או חרם לשמים (דאף בהנהו מיירי שם בהל' שלפנ"ז), ו"כהן שהיתה לו שדה חרם שזכה בה אחר היובל" היינו נמי שדה חרם לבדק הבית, דזכי בה אחר היובל (ועיין בצפנת פענח (שם) שכתב: "דנקט רק ככהן שהיתה לו שדה חרם שזכה בה דמשמע לכאורה דרק חרם גבוה אבל חרמי הנהנים שפיר יש על זה שם אחוזה של כהן". ועוד כתב (שם לו, ג באמצע הטור): "אבל שדה שנפלה לו או שירש אז יכול גם להקדישה בלשון חרם לבדק הבית כו").

מיהא אין לומר כן, דמלבד שאכתי צ"ע מנין מקור דין זה שנקט הרמב"ם²,

(2) ואילו הי' הדבר חידוש מדילי', בודאי הי' נוקט על אתר בלשון "יראה לי", כדרכו בכל מקום שמחדש הלכה שלא נמצאה בש"ס (ראה לקו"ש

עוד זאת, שאין הדברים מתיישבים כ"כ בלשונות שנקט הרמב"ם, ומסיום לשונו "מלמד ששדה חרמו לו" משמע דקא מיירי הכא בחרמי הנהנים שהיא שדה דמשתעי בה קרא דמיני' ילפינן להאי דינא. ותו, דאילו היתה כוונתו לשדה דחרמי בדק הבית הול"ל "כהן שהיתה לו שדה אחוזה שזכה בה כו", ומלשונו "שהיתה לו שדה חרם" מובן דקאי אדלעיל מיני' בהלכה שלפנ"ז דמיירי התם בחרמי הנהנים.

ב

יעמיק בסברות הרמב"ם היאך מצינו לומר שיחרימם הכהן שדה אף שקיי"ל דאין מחרימין

אכן, לענין הקושיא השלישית שהקשה המנ"ח, במ"ש הרמב"ם "שזכה בה אחר היובל", נראה ממשמעות המפרשים (עיין בקריט ספר להמבי"ט על אתר) דבתיבות אלו נתכוין הרמב"ם הכא לאופן אחר ממה שהזכיר לפנ"ז, וכאילו נכתב (או שבאמת הכי גרסינן) "או שזכה בה אחר היובל", והיינו שדה אחוזה של ישראל שהקדישה ישראל ולא פדאה דאז יוצאה היא לכהנים ביובל³ (והאי דינא כבר הביאו הרמב"ם לעיל (פ"ד הי"ט)), וע"ז רצה לומר הכא דאף שדה כזו רשאי הכהן להחרימם "שאם החרימה היא מוחרמת מיד".

מיהו עדיין יש לעיין בזה, אמאי הקפיד

חי"ב ע' 6 שוה"ג להערה 32).

(3) מיהו עפ"ז צע"ק הלשון שכתב "שזכה בה אחר היובל", דהרי זוכים בה כשהגיע היובל.

◇ ◇ ◇

"חוק", כמשמעו, יורה על מצווה שאינה מושגת בדעת האדם, והוא מקיימה בקבלת עול מלכות שמים, מבלי היות לו שיג ושכל בטעמה.

וכפי שייסד הרמב"ן² בביאור חילוקי המצוות ד"עדות", "חוקים" ו"משפטים", וז"ל:

"עדות . . . שהם זכר לנפלאותיו ועדות בהם, כגון המצה והסוכה והפסח והשבת והתפילין והמזוזה. ומה החוקים כי נעלם טעמם בתורה . . . כי משפטי ישוב המדינות בדיני השור והבור והשומרים ושאר הדינין שבתורה צדיקים וטובים הן כל רואיהם יכירו".

החוקים, אם כן, הם אותן המצוות שאין להם הבנה כלל בשכל אנושי, טעמם נעלם הוא, ועליהם פסקו חז"ל "גזירה היא מלפני, אין לך רשות להרהר אחריה"³.

מה יפלא אפוא, אשר העבודה ד"בחוקותי" מכוונת היא ללימוד התורה. וכי לימוד התורה יכול הוא להיות בלא טעם ושכל, והרי התורה ענינה הוא הבנה והשגה, להבין ולהשכיל, לחקור בטעמי הדינים ומקורי ההלכות להבין דבר מתוך דבר, שיהא הכל מיושב בשכלו של הלומד, וכיצד זה ניתן ללמוד התורה באופן של חוקה, ללא הבנה?!

◇ ◇ ◇

"חוק", לשון חקיקה הוא. סופר הכותב אותיות, מאחד את האותיות עם הקלף שתחתיהן, אך איחוד זה הוא לחבר הנפרדים שיהיו דבקים. נעלית מזו היא מלאכת האומן אשר חוקק את האותיות בעצם האבן. אין לאותיות מציאות לעצמן כי אם האבן אשר עלי' הן חקוקות.

וכן מבאר בעל התניא' הפירוש ד"בחוקותי", שהוא דוגמת "אותיות החקיקה שנחקקים ונחרצים על גבי אבן טוב וכה"ג . . . והן מעצמיותו ומהותו של האבן טוב ומגופו ממש יחשבו". וכן הוא בלימוד התורה אשר יכונה "בחוקותי", שהלומד מתאחד עם התורה שבשכלו, עד שאין לו מציאות עצמית אלא התורה שבמוחו.

וכפי שמצינו במקבל התורה, רבן של כל הנביאים, שאמר "ונתתי עשב בשדך"⁵ גר', שמשה עצמו כביכול הוא הנותן את העשב. שמעוצם ביטולו אל השי"ת, אין לו מציאות משל עצמו ושכינה היא המדברת מתוך גרונו.

(2) בפירושו עה"פ "מה העדות והחוקים והמשפטים" (דברים ו, כ).

(3) פרש"י במדבר יט, ב.

(4) לקוטי תורה מה, ד.

(5) עקב יא, יד. וראה בענין זה בלקו"ת שם.

גם בשם רשב"י מובאים בדברי חז"ל שבחים נוראים שאמר על עצמו, "ראיתי בני עלי' והן מועטין . . . אם שנים הם אני ובני", "אם חד הוא אנא הוא". שאין זה מדרך הצדיקים לשבח עצמם ח"ו. והי' זה מחמת עוצם ביטולו אל השי"ת, שלא היתה לו מציאות לעצמו אלא דבוק לחלוטין בבוראו.

ומעין זה באדם הלומד התורה, שיהא הוא בטל אל התורה שלומד, ולא תהי' לו מציאות אלא התורה שבמוחו וליבו, עד שנוכל לומר עליו שהוא כאות החקוקה באבן שאי אפשר להפרישה ולחלקה מהאבן שבה היא חצובה.

◇ ◇ ◇

ומהי הדרך בה יבוא האדם למדריגה נשגבה זו, להתאחד עם התורה הק', הנה אין מקרא יוצא מידי פשוטו, "בחוקותי" תלכו.

המחשבה וההבנה הם דרכה של תורה, ומבלעדיהם הרי "בתורה שבל פה, אם אינו מבין הפירוש אינו נחשב לימוד כלל". אך גם כאן ישנו אופן הלימוד של "חוק", גזירה וקבלת עול מלכות שמים מבלי הבנה והשגה בשכל.

וענינו הוא: "שתהיו צמאים בתורה", יש מי שמטבעו אוהב הוא את הלימוד והחידוד, אך על לימוד התורה עליו להיות מפני שכך ציווה השי"ת ולא למלא תאוות מוחו. אכן, הלימוד הוא בהבנה והעמקה, אך סיבת הלימוד היא לא מפני הכרתו במעלת עומק והפלאות התורה, אלא למלאות מצות וחוק הבורא ית"ש.

והדבר יבחן בעת הלימוד בפועל. הלומד לתאוותו ילמד רק עד סיפוקה, לא יכריח עצמו להתמיד יתר על זה. אך העמל בתורה מצד החוק שחקק השי"ת, יתייגע ויעמול ללמוד עוד ועוד, בזמן הלימוד ובאיכותו, כי כן ציווה הבורא והגית בו יומם ולילה.

ואזי, נעשה הלומד חד עם התורה, אין לו מציאות עצמית, וכל מהותו והווייתו היא התורה שלמד. וכאותיות החקיקה אשר מציאותן ומציאות האבן חד היא, מבלי יכולת להפריד ביניהם.

◇ ◇ ◇

ועדיין יש לתהות, מאי משמע "תלכו", מה הליכה והתקדמות יש בלימוד התורה באופן דחוק וחקיקה.

ואדרבא, בחלק ההבנה שבלומד התורה, שם ההליכה היא מדרגא לדרגא, עליו אחר

6) סוכה מה, ב.

7) בראשית רבה פל"ה, ב.

8) הלי' תלמוד תורה לאדמו"ר הזקן פ"ב הי"ג; ממגן אברהם ס"ג נ סק"ב.

חלק בה (רש"י) בשל עצמי לא כל שכן, תלמוד לומר והי' השדה בצאתו ביובל קודש לה' כשדה החרם וכי מה למדנו משדה החרם מעתה ה"ז בא ללמד ונמצא למד, מקיש שדה חרמו לשדה אחוזה של ישראל מה שדה אחוזה של ישראל יוצאת מתחת ידו ומתחלקת לכהנים (אם גאלה כהן מיד הקדש יוצאה מידו ביובל ומתחלקת לכל אחיו הכהנים' (רש"י)) אף שדה חרמו יוצאת מתחת ידו ומתחלקת לאחיו הכהנים". ועיי"ש להלן בשמעתין ובמפרשים שם.

והנה, כתב הרמב"ם בפרק ו מהל' ערכין וחרמין (ה"ו), "כהן שהיתה לו שדה חרם שזכה בה אחר היובל והחרימה הרי זו מוחרמת ויוצאה לאחיו הכהנים, שנאמר לכהן תהי' אחוזתו מלמד ששדה חרמו לו כשדה אחוזה לישראל שאם החרימה היא מוחרמת מיד". ע"כ. ובמגדל עוז רדב"ז וכסף משנה ציינו המקור לדברי הרמב"ם ממימרת הש"ס הנ"ל.

ובמנחת חינוך (מצות שנו. עיי"ש בארוכה) הק' על הרמב"ם כאן כמה קושיות אלימתות, חדא הקשה, דמנ"ל להרמב"ם דדין "יוצאה לאחיו הכהנים" הוי נמי ככהן שהחריש שדה חרמו, הא הש"ס לא מייירי אלא ככהן שהקדיש שדה חרמו. ודרכה מיני' קשיא, דהא אין כהן רשאי להחרים מאומה, כדתנן בפרקא דלעיל מיני' "הכהנים והלויים אין מחרימין", כי גזירת הכתוב דדין חרם לא שייכא בכהנים ולויים לא שנא שדה שהיתה שלו מעולם

1) משנה שם כה, סע"א ובגמרא שם ע"ב.

ולא שנא שדה שהגיעה לידו באחת מן הדרכים, ואפילו מטלטלין אין מחרימין כדתנן התם במשנה, וכדפסק הרמב"ם גופי' בהלכה דלהלן (ה"ז) "קרקע או מטלטלין של כהנים ולויים אינם מחרימין אותן". וא"כ, מהיכא אתיא לי' להרמב"ם דרשאי הכהן להחרים שדה חרמו?

ובלחם משנה להרמב"ם על אתר: "והביא הדין בכהן שהחרים אע"ג דכאן נקט לה בכהן שהקדיש דהכל' אחד ואין קפידא". אבל זה צע"ג דהא ע"פ הנ"ל אין הכל אחד כי רק מלהחרים אימעוטי' כהנים ולא מלהקדיש, כמו שהקשה עליו כבר במנחת חינוך שם. מיהו, אולי יש לומר דהלח"מ פירש בדברי הרמב"ם דהאי דנקיט "והחרימה" היינו חרם לבדק הבית (ובאמת הכי נמי כתב בצפנת פענח במקום שהובא להלן בדברינו), וזה על פי מה שכבר הודיע הרמב"ם גופי' בפירושו על המשניות (תמורה פ"ז מ"ג. הובא בתויו"ט ערכין פ"ח מ"ו) "ואל תעלה על דעתך שיש הפרש בין שאמרנו קדשי בדק הבית ובין שאנו אומרים חרמי בדק הבית לפי שהשמות משונים והענין אחד" (ועיי' בזה גם בדברי המנ"ח שם לפנ"ז). איברא דכבר כתב בצפנת פענח שהובא להלן, די ש לומר שכהנים אינם רשאים להחרים אף לא לבדק הבית, ויכולים רק להקדיש. והדרא הקושיא לדוכתא.

ועוד הק' המנ"ח בדברי הרמב"ם, דמנ"ל הא דכתב בסוף לשונו "שאם החרימה היא מוחרמת מיד", הא בש"ס לא נזכר אלא ש"יוצאה לאחיו הכהנים", ונשנה ונשלש בלשון זה" (לי' המנ"ח שם),

עילוי, עומק לפנים מעומק. דרגות רבות יש וההליכה היא מחיל אל חיל.

אך בסיבת הלימוד שהיא כי כן חקק הבורא, בלי טעם ודעת, רק כמקיים מצוות המלך, הדעת נותנת שהקיום הוא שווה בכל יום ובכל עת, לעשות רצון המלך בלא לסטות ימין ושמאל. לכאורה היכן יש כאן להתעלות, ואלו חילוקי דרגות יש בעבד המקיים רצון אדונו בלא להרהר אחריו.

ויובן הדבר, בהקדים דבר תמוה שמצינו במדרש במדבר רבה: "ויקחו אליך פרה אדומה. א"ר יוסי ב"ר חנינא, אמר לו הקב"ה למשה לך אני מגלה טעם פרה, אבל לאחר חוקה". ועל פי המבואר ב"ס"ק גודל מעלת ה"חוקים" וקיומם, על פני המצוות מסוג "עדות" ו"משפטים", כנזכר למעלה בדברי הרמב"ן, תצא תמיהה רבתי, והרי ח"ו לומר שלמשה חסרה המעלה העצומה של עבודת קיום החוקים הבלתי מובנים בשכל אנושי. וא"כ הכיצד גילה לו הקב"ה למשה טעם פרה.

אלא שגם בעבודת ה"חוקה" וה"קבלת עול", יש מקום להליכה ועלי מעלה מעלה, גבוה מעל גבוה:

כל איש ישראל בלמדו התורה, הרי מגיע למקום בו קצרה דעתו ואין שכלו משיג עומק הדברים, והרי הוא מקבל הדבר באמונה תמימה כחוקה בלא טעם. ולא שאין טעם בדבר, אלא שלא השיגה ידו.

והי' כאשר יגדיל ויעלה במעלות ההשגה, הרי מה שנחשב עד כה לחוקה בעבורו יובן גם בשכלו בטעם ודעת. אך עתה ישיב אל ליבו כי כל זאת שהבין עד עתה וגם מה שהשיג זה מקרוב, הנה עדיין אין זה עומקם של דברים ועדיין הדברים נשגבים ממנו, ועתה מה שהי' קודם לחוקה יחשב ל"משפטים" כעת, ומה שטרם השיג הלאה בעומק הדברים יהי' לחוקה אצלו. וכך ילך ותיעלה עד אין קץ.

והוא הדבר אצל משה רבינו, אשר הבנת טעם פרה אינה שוללת אצלו את ענין ומעלת ה"חוקה", כיון שהתורה עמוקה מארץ מידה ורחבה מני ים, ואין קץ להשגה הנעלמת שיש לחתור אחריה. ותמיד תיוותר הדרגה הנעלית בהשגת התורה שתחשב לגביו כחוקה שאינה מובנת בשכל האנושי.

וכדברים האלה היא עבודת ההליכה ד"בחוקותי תלכו". נתבאר למעלה שענין ה"חוקה" הוא הלימוד מפני הגזירה שציוונו על דברי תורה, ואשר בבואנו לשפוט האם

הידושי סוגיות

בשיטת הרמב"ם בדיני חרמי כהנים

יפלפל בקושיות המנחת חינוך דהרמב"ם שינה הרבה מן הש"ס ולכאוף חידש בזה נגד הדין דאין כהנים מחרימין / יעמיק בכוונת לשוונות הרמב"ם לאיזה שדה נתכוון, ושיטתו בהא דאין כהנים מחרימין / יסיק ע"פ דברי החינוך בביאור יסוד דין חרמין, דשאני נכסי כהן מנכסי ישראל בעצם, וזוה מתורצים דברי הרמב"ם כולם

יביא דברי הרמב"ם ע"פ הש"ס גבי כהן שהקדיש שדה חרמו שיוצאה לשאר הכהנים, ויפלפל בקושיות המנ"ח במה שחידש כאן הרמב"ם טובא על הש"ס

גרסינן בערכין (כט, א. לר, א), לענין דין מקדיש שדה אחוזה ולא גאלה או שנמכרה ע"י הגזבר לאחר, שיוצאת לכהנים ביובל כשדה החרם, המבואר בפרשתנו (כו, כא) "והי' השדה בצאתו ליובל קודש לה' כשדה החרם לכהן תהי' אחוזתו":

"כשדה החרם לכהן תהי' אחוזתו (שם), מה תלמוד לומר כשדה החרם (מה בא שדה החרם ללמד על שדה היוצאת לכהנים ביובל (רש"י)), מנין לכהן שהקדיש שדה חרמו (שדה שהחרים ישראל והגיעה לחלקו (רש"י)), שלא יאמר הואיל ויוצאה לכהנים (הואיל וכשיגיע יובל אם לא אפדנה אני מיד גזבר ויגאלנה אחר תחלק לכהנים ביובל כדין מקדיש שדה אחוזה (רש"י)) והרי היא תחת ידי (עכשיו שאני מוחזק בה (רש"י)) - תהא שלי, ודין הוא בשל אחרים אני זוכה (אם הי' שדה אחוזת ישראל יוצאה לכהנים ביובל הי' לי

פנינים

דרוש ואגדה

המר ימירנו והי' הוא

ואם המר ימירנו והי' הוא ותמורתו יהי' קודש

(כו, לג)

איתא בסה"ק (סי' האריז"ל כוונת ר"ח, משנת חסידים סוף מס' טבת. ועוד) ש"המר ימירנו והי' הוא" ר"ת של שם הוי"ה ב"ה.

ויש לפרש זה ע"ד הרמז:

כאשר יהודי משפיע על אחר הרחוק ח"ו מדרך התורה והמצווה ומקרבו להשי"ת ה"ז גם בשם "תמורה" יקרא. שהרי הוא ממיר את האדם מחול לקדושה.

וזהו "המר ימירנו" שלפעמים מצווה התורה ליהודי להפסיק מלימודו בתורה ומעיסוקו בעבודת הקודש, ולחפש את אלו הרחוקים מדבר ה' ולקרבם לעבודתו ית'.

עלול האדם לחשוש, שהציאה ממקום הקדושה תשפיע עליו לשלילה ח"ו, וירד מדרגתו ומצבו הרוחני.

וזהו "המר ימירנו והי' הוא" שמבטיחה תורה שגם אחרי ה"המר ימירנו" יישאר בדרגתו הוא, "והי' הוא", וע"ד לשון רז"ל (ברכות יג, א. ועוד) "והי' - בהויתו יהא".

(ע"פ לקוטי שיחות הכ"ז עמ' 90)

בחוקותי - עמל בתורה

אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם

"אם בחקתי תלכו - יכול זה קיום המצות, כשהוא אומר ואת מצותי תשמרו הרי קיום מצות אמור, הא מה אני מקיים אם בחקתי תלכו, שתהיו עמלים בתורה" (כד, ג רש"י ממדרש כהנים)

מכך שהוסיף הכתוב על "את מצותי תשמרו" אף "אם בחקתי תלכו" למדו שקאי על לימוד התורה.

אך קשה:

מנ"ל שהכוונה היא על "עמל תורה" ולא על עצם לימוד התורה, ד"את מצותי תשמרו" שולל רק שקאי על מצוות?

וא' הביאורים בזה:

ידוע הכתוב בספרים שנחלקו מצוות השי"ת לג' מחלקות: 'עדות' ו'משפטים' - הם מצוות שהשכל מחייבם או עכ"פ מסכים להם, ו'חוקים' - הם מצוות שלמעלה מהבנת השכל ופעמים אף מנוגדים אליו, וקיומם הוא בדרך קבלת-עול. ועליהם נאמר "אומות העולם מונין את ישראל, לומר, מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה, לפיכך כתב בה חקה, גזרה היא מלפני, אין לך רשות להרהר אחרי" (רש"י ר"פ חקת).

והנה, כאשר האדם לומד רק כשיש ביכולתו וכשמבין את לימודו אין זה 'חוקה'. גדר 'חוק' הוא דווקא כשהלימוד הוא באופן של עמל ויגיעה, כשאין לו עריבות וטעם ("געשמאק") בזה - למעלה מטעם והבנה.

ומובן א"כ הא ד"אם בחקתי תלכו" קאי על "שתהיו עמלים בתורה" דווקא.

(שי"פ בחוקותי תשי"ט. וראה בארוכה ובטוה"ד ביינה של תורה" בגליון זה)

לקראת שבת

יד

לומד להנאת שכלו או לקיים החוקה, אבן הבוחן היא אם לומד רק כפי טבעו והנאתו או שעמל יתר על רגילותו בכמות ובאיכות.

והנה בדבר זה יש דרגות רבות. דהאדם הלומד כפי רגילותו ומכריח עצמו לשבר טבעו וללמוד הלאה, הנה קיים בזה "שתהיו עמלים בתורה". אך ברבות הימים נעשה זה אצלו לרגילות, ואין עוד קושי ועמל מיוחד בהוספה זו.

ועל כך ציוותה תורה "בחוקותי תלכו" שתהיו עמלים בתורה באופן של הליכה בעילוי אחר עילוי. כאשר מה שהושג בעמל נהי' לרגילות, אין זה נחשב יותר לעמל, ויש לילך הלאה לעמול ולהתייגע לשבור הטבע החדש, ולהשיג מעלה נוספת בעמל התורה.

והשכר שמבטיחה תורה על זה, הוא מעין עבודה זו עצמה. דהנה סיום הברכות והנעלית שבהם היא "ואולך אתם קוממיות". דברכה זו קאי אלעתיד לבוא שאז תהי' ההליכה והעלי' בלי גבול ומידה, "ילכו מחיל אל חיל", ועד שזוכים לעלי' שלמעלה גם מהליכה, שהוא "יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"¹⁰.

